

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.

חלק ראשון — (12×4) — 48 נקודות

חלק שני — (13×3) — 39 נקודות

חלק שלישי — (13×1) — 13 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

עליך לענות על ארבעה נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים, עליך לבחור בשני נושאים.

בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. הראי"ה קוק, מוסר אביר

"בכל דרכיך דעהו. צריך לבקש את הקב"ה בתוך הדרכים שהוא מתנהג בהם".

(1) על פי הרב קוק, מהי הדרך להעניק משמעות לחיים?

(2) מהו ההבדל העקרוני בין דעת הרב קוק ובין הדעות האחרות שלמדת בנוגע

למשמעות החיים?

(8 נקודות)

ב. הרב בר שאול, מצווה ולב

"איש הפנים הוא טיפוס שונה... מתוך נפשו ודרך נפשו הוא רואה את כל העולם כולו".

על פי הרב בר שאול, מהו ההבדל בין ראיית העולם של איש הפנים ובין ראיית העולם של

איש החוץ? (4 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

2. א. מהר"ל, תפארת ישראל

"דבר זה... הוא טעות בנפשו, כי אין מעלת נפשו האחרונה בפועל".
לפי מהר"ל, הסבר מהי הטעות שהאדם עלול לטעות בנוגע לנפשו. (5 נקודות)

ב. ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

"בני אדם משתיקים את הקול, גוערים בו, מבקשים 'להשתחרר' ממנו".
(1) מהו "הקול" שבני האדם משתיקים, ומדוע הם מבקשים להשתחרר ממנו?
(2) על פי צייטלין, הפחד של האדם לחטוא הוא "חסד הא-להים".
הסבר מדוע פחד זה הוא חסד בעבור האדם.
(7 נקודות)

3. א. הרב דסלר, מכתב מאליהו

"לכל אדם יש ניצוץ כוח הנתינה... שאלמלא כן היה העולם חרב".
הסבר מדוע היה העולם נחרב בלא ניצוץ זה באדם. (4 נקודות)

ב. ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות

"רצוני העז לכתוב מחדש כתב יד זה [חיבור שהיה מוכן לפרסום לפני כניסת פרנקל לאושוויץ, ולא פורסם] הוא שסייעני לעמוד בתלאות המחנה".
(1) הסבר כיצד דבריו אלה של פרנקל מבטאים את שיטתו בנוגע למשמעות החיים.
(2) לדעתך, מדוע "חיפושי האדם אחר פשר וערכים עלולים לעורר מתיחות פנימית"?
(8 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. הרב פינקל, אור הצפון ; הרב הורביץ, מדרגת האדם

"מה שאמר הכתוב 'וירא א-להים את כל אשר עשה והנה טוב מאד', כי לא היה בבריאה שום רע והכול היה בתכלית השלמות" (הרב פינקל).

"האדם יש לו עולם אשר יפריע לו על דרכו ומסתבך הוא בו... [ולכן הוא צריך] לשבור מידותיו הרעות" (הרב הורביץ).

א. מהו ההבדל בין היחס של הרב פינקל למידות של האדם ובין היחס של הרב הורביץ למידות של האדם? (6 נקודות)

ב. על פי מה שלמדת, מהו תפקיד התורה, לפי כל אחד מהם? (6 נקודות)

5. הרב קלונימוס שפירא, חובת התלמידים

"אין מידה וטבע רע בהחלט בילד מישראל... למשל: אם יש לפניו תלמיד במידת עקשנות שהיא רעה... והיה כאשר יתגדל [התלמיד] ויקבל עול תורה ועבודת ה', כמה תהיה כל עבודתו בעקשנות ובמסירות נפש".

א. על פי דברים אלה, הסבר את דרכו החינוכית של בעל "חובת התלמידים". (8 נקודות)

ב. אילו היית מחנך של ילד בעל מידת גאווה, כיצד היית מתייחס אליו על פי שיטתו החינוכית של בעל "חובת התלמידים"? (4 נקודות)

/המשך בעמוד 5/

6. א. הראי"ה קוק, עין איה

"יש שני אופנים [=דרכים] לשמח את האדם".

(1) כיצד היית עוזר לחברך להתמודד עם עצב, על פי כל אחת מן הדרכים שהציע

הרב קוק?

(2) לפי הרב קוק, איזו מן הדרכים יעילה יותר להתמודד עם עצב? נמק את תשובתך.

(8 נקודות)

ב. הרב דסלר, מכתב מאליהו, חלק ב'

"אם אין מתברר לאדם שלילת כוח עצמו, אם אינו מבין ששקר היא כל שאיפתו לסמכות

עצמית, אז אי־אפשר שהוא יקבל את התורה באמת".

לדעתך, מדוע "שלילת כוח עצמו" היא תנאי לקבלת התורה באמת? הסבר את תשובתך.

(4 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. תלמוד בבלי, נידה לא, ע"א

"אודך ה' כי אנפת בי" (ישעיה, י"ב, א').

מהו הקושי בפסוק זה, וכיצד רב יוסף מתרץ את הקושי באמצעות המעשה על שני בני אדם שיצאו לסחורה?" (6 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי

"מי שנתיישב כל זה בדעתו, יגיע למדרגה המסופרת על 'נחום איש גז'".

(1) הסבר שני צידוקים של החסיד לצרותיו הפרטיות.

(2) הסבר שני צידוקים של החסיד לצרות שבאות על עם ישראל.

(6 נקודות)

8. א. מדרש תנחומא, פרשת וירא

בחר בשניים מן המְשָׁלִים המובאים במדרש, והסבר מדוע ה' מנסה את הצדיקים, על פי כל אחד מן המְשָׁלִים שבחרת. (6 נקודות)

ב. הרב ישראל, פרקים במחשבת ישראל

"הכפירה... היא... לא רק כפירה בא-להים אלא גם כפירה בצלם הא-להים אשר באדם..."
"[חיי כפירה] מוכרחים להיות חיי שעה ורגע... אין בהם מקום לרגשות אשר בנצחיות החיים מקורם".

(1) הסבר מדוע התוצאה של הכפירה בצלם הא-להים שבאדם מוכרחה להיות "חיי שעה ורגע".

(2) לפי הרב ישראלי, הסבר מדוע התחזקה מגמת הכפירה בדורות האחרונים.

(6 נקודות)

9. הרב ברקוביץ, מאמרים על יסודות היהדות

א. "בספרו של אלי ויזל ('הלילה') ילד מוצא להורג בתלייה, ומישהו שואל 'היכן אלוקים?' זוהי השאלה הראויה להישאל".

(1) על פי גישתו של הרב ברקוביץ, הסבר מדוע זו השאלה "הראויה להישאל" במצב זה.

(2) הסבר הוכחה אחת מן התנ"ך לגישתו של הרב ברקוביץ.

(8 נקודות)

ב. לפי הרב ברקוביץ, ציין שתי תגובות מנוגדות של ניצולי השואה כלפי ה'.

(4 נקודות)

/המשך בעמוד 7/

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. תלמוד בבלי, כתובות קיא, ע"א

"ג' שבועות הללו".

הסבר את שתי השבועות שהשיב ה' את ישראל ואת השבועה שהשיב ה' את אומות העולם.

(8 נקודות)

ב. האדמו"ר מסלונים, ההרוגה עליך

"בשעה שמכניסים אדם לדין, שואלים אותו: 'ציפית לישועה?' "

לפי האדמו"ר מסלונים, הסבר את המשמעות של השאלה "ציפית לישועה?". (4 נקודות)

11. ריה"ל, ספר הכוזרי

א. "חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקיים הייעוד אשר ייעד הא-לוה ל'בית השני'".

(1) לפי ריה"ל, מה היה החטא של עם ישראל בתקופת בית שני?

(2) מהו הייעוד שהיה מתקיים אילולא חטאו ישראל?

(6 נקודות)

ב. בשנת 1140 הפליג ריה"ל מספרד למצרים ושהה שם כמה חודשים. תלמידיו וידידיו הפצירו

בו שיישאר במצרים ולא יפליג לארץ-ישראל. אולם ריה"ל לא שמע להם, ובשנת 1141

הפליג לארץ-ישראל.

לפי דברי ריה"ל בספר הכוזרי, הסבר מדוע ראה ריה"ל חשיבות רבה בעלייה לארץ-ישראל.

בתשובתך ציין שתיים מן הסיבות.

(6 נקודות)

12. א.

החפץ חיים, ציפית לישועה

(1) לפי החפץ חיים, מהי הסתירה בין סימני הגאולה שמסרו חז"ל ובין סימני הגאולה

על פי פסוקי התורה?

(2) כיצד החפץ חיים מיישב סתירה זו?

(6 נקודות)

ב.

הרב חרל"פ, ממעיני הישועה

"אי-אפשר להימלט מהצרות והיגונות שבעקבתא דמשיחא זולת על ידי ציפיית ישועה".

(1) לפי הרב חרל"פ, כיצד הציפייה לישועה עוזרת להימלט מן הצרות של ימי עקבתא

דמשיחא?

(2) מה יש לעשות כדי ש"הציפייה לישועה תהיה נחקקת בעומק הנפש פנימה"?

(6 נקודות)

/המשך בעמוד 9/

חלק שני (39 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אני מאמין

13. א. ריה"ל, ספר הכוזרי; ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן

אילו מחבר של ספר שעוסק בחקר האמונה היה מבקש מריה"ל ומרבי נחמן מברסלב המלצה על ספרו, מי מהם היה נותן לו המלצה, ומי מהם היה מתנגד לתת לו המלצה, לדעתך? כתוב את הנימוק של כל אחד מהם. (5 נקודות)

ב. רבנו בחיי, חובות הלבבות

(1) "חכמת התורה [תרי"ג מצוות] מתחלקת לשני חלקים". מה הם שני החלקים של "חכמת התורה"?

(2) רבנו בחיי כתב בנוגע לאחד מן החלקים שיש בו "מצוות שמחייב בהם השכל" ו"מצוות השמע שאין השכל מחייב בהם". הסבר והדגם את שני סוגי המצוות האלה. (8 נקודות)

14. א. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שלישי

יוסי מעדיף להתפלל ביחידות מלהתפלל בציבור כיוון שלדבריו, אפשר להתרכז יותר בתפילה ביחידות.

לפי ריה"ל, הסבר שתי סיבות ליתרון של תפילה בציבור על תפילה ביחידות. (5 נקודות)

ב. רמב"ם, "ג עיקרי אמונה

הסבר שלושה הבדלים בין נבואת משה ובין נבואת שאר הנביאים. (8 נקודות)

15. א.

הראי"ה קוק, מאמר הדור

- (1) לפי הרב קוק, הסבר את ההבדל בין הרמה הרוחנית והמוסרית של הדור האחרון ובין הרמה הרוחנית והמוסרית של הדורות שקדמו לו.
- (2) הסבר את ההשפעה של הבדל זה על החינוך שדרוש לדור הצעיר.
- (9 נקודות)

ב.

הראי"ה קוק, אורות התורה

- (1) לפי הרב קוק, מדוע יש תלמידים שיצאו לתרבות רעה?
- (2) מהי הדרך של הרב קוק לסייע לתלמידים להישאר נאמנים לקדושת התורה?
- (4 נקודות)

16. א.

הראי"ה קוק, איגרות הראי"ה, איגרת תקנ"ה

- "שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים [את] קדושת ישראל".
- (1) הסבר כל אחד מן "הדברים העיקריים" שבדברי הרב קוק.
- (2) לפי הרב קוק, הסבר את היחס שבין שני "הדברים העיקריים" האלה בדור של עקבתא דמשיחא.
- (9 נקודות)

ב.

הראי"ה קוק, למהלך האידאות בישראל

- "לא רק יחידים חכמים מצוינים... חיים באור האידאה הא-לוהית".
- לפי הרב קוק, מהו הייעוד של עם ישראל? (4 נקודות)

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים, עליך לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרת עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 17-18.

17. הראי"ה קוק, אורות הקודש; הקדמה לשיר השירים

"היצירה הרוחנית חופשית היא... מי שיש לו נשמה של יוצר, מוכרח להיות יוצר רעיונות ומחשבות" (אורות הקודש).

יש הטוענים כי לעיסוק באמנות יש צדדים חיוביים וצדדים שליליים.

לפי דברי הרב קוק באורות הקודש ובהקדמה לשיר השירים, הסבר צד חיובי אחד של העיסוק באמנות וצד שלילי אחד של עיסוק זה.

18. הרב ויינברג, שרידי אש

"הדת פסקה להיות דבר שבחיים, ועל כן חדלו החיים, בהכרח, להיות דבר שבדת".

(1) הסבר דברים אלה.

(2) תאר דמות (מן המציאות או מן הדמיון) שאורח חייה מנוגד לאורח החיים שבא לידי ביטוי

בדברי הרב ויינברג המצוטטים לעיל, והסבר ניגוד זה.

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, ענה על אחת מן השאלות 19-20.

19. ריה"ל, ספר הכוזרי

א. לפי ריה"ל, השקפת העולם של הפילוסופים והשקפת העולם של הנוצרים והמוסלמים

בנוגע לגורלו של האדם לאחר מותו רחוקות מן ההיגיון.

תאר אחת מן ההשקפות האלה, והסבר מדוע היא רחוקה מן ההיגיון. (5 נקודות)

ב. לפי ריה"ל, מהו ההבדל העקרוני בין השכר שמבטיחה התורה ובין השכר שמובטח בדתות

האחרות? (8 נקודות)

20. הרא"ה קוק, אורות הקודש

"ההדרכה להסרת יראת המוות צריכה לבוא על ידי ההתרגלות של אהבת החיים בערכם האמיתי".

כתוב מהי "אהבת החיים בערכם האמיתי", והסבר כיצד היא תוביל "להסרת יראת המוות".

בהצלחה!